

Lausuntoyhteenveto

7.7.2025

VN/238/2025

VN/238/2025-STM-48

Lausuntoyhteenveto: Luonnos hallituksen esitykseksi elatustukilain, lapsen elatuksesta annetun lain ja tulotietojärjestelmästä annetun lain muuttamisesta

Lausuntopyyntö

Hallituksen esitysluonnos oli lausuttavana Lausuntopalvelu.fi –palvelussa ajalla 2.6.2025–30.6.2025. Lausuntoa pyydettiin yhteensä 64 taholta, minkä lisäksi kaikilla halukkailla oli mahdollisuus antaa lausuntonsa Lausuntopalvelu.fi -palvelussa.

Lausuntoaika oli suositeltua kuuden viikon lausuntoaikaa lyhyempi. Lyhyempää lausuntoaikaa perusteltiin sillä, että esityksen valmisteluun osallistettiin laajasti esityksen kannalta olennaisia sidosryhmiä. Hallituksen esitystä valmisteli poikkihallinnollinen työryhmä¹, jossa on ollut edustus myös muun muassa hyvinvointialueilta, Kansaneläkelaitoksesta, Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselta sekä tuomioistuinvirastosta. Keskeisille sidosryhmille järjestettiin myös valmistelun aikana kaksi kuulemistilaisuutta, joista toinen järjestettiin hanketta käynnistettäessä kesäkuussa 2024, ja toinen hallituksen esityksen keskeiseen sisältöön liittyen huhtikuussa 2025.

Lausuntoja annettiin yhteensä 42 kappaletta. Lausunnon antoivat seuraavat tahot: Ahvenanmaan maakuntahallitus, Elatusvelvollisten Liitto ry, Ensi- ja turvakotien liitto ry, Etelä-Pohjanmaan hyvinvointialue, Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimiala, Helsingin käräjäoikeus, Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy, Isät lasten asiassa ry, Kainuun hyvinvointi-alue, Kansaneläkelaitos, Keski-Suomen hyvinvointialue, Keski-Uudenmaan hyvinvointialue, Kymenlaakson hyvinvointialue, Lapin hyvinvointialue, Lasten oikeudet ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Mannerheimin Lastensuojeluliitto ry, Miessakit ry, Monimuotoiset perheet -verkosto, Oikeuskanslerinvirasto, Oikeusministeriö, Oikeuspalveluvirasto, Pelastakaa Lapset ry, Pirkanmaan hyvinvointialue, Pohjanmaan hyvinvointialue, Pohjois-Karjalan hyvinvointialue, Pohjois-Savon hyvinvointialue, Päijät-Hämeen hyvinvointialue, Satakunnan hyvinvointialue, Suomen Asianajajat, Suomen Uusperheiden Liitto ry, Takuusäätiö sr., Tasa-arvovaltuutetun toimisto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Vantaa-Keravan hyvinvointialue, Varsinais-Suomen hyvinvointialue, Yhden Vanhemman Perheiden Liitto ry sekä kaksi yksityishenkilöä. Lisäksi Ulosottolaitos ilmoitti, että ei anna asiassa lausuntoa. Yksi lausunnoista annettiin Vahva-asianhallintajärjestelmässä.

¹ Elatustukijärjestelmän uudistamista valmisteleva työryhmä. <https://stm.fi/hanke?tun-nus=STM092:00/2024>

Postiosoite
Postadress
Postal Address
Sosiaali- ja terveysministeriö

Käyntiosoite
Besöksadress
Office

Puhelin
Telefon
Telephone

Faksi
Fax
Fax

s-posti, internet
e-post, internet
e-mail, internet

PL 33
00023 Valtioneuvosto

Meritullinkatu 8
Helsinki

0295 16001
+358 295 16001

02951 63415
+358 2951 63415

kirjaamo.stm@gov.fi
stm.fi

Saapuneet lausunnot ovat saatavilla ministeriön internet -sivuilla osoitteessa <https://stm.fi/hanke?tunnus=STM002:00/2025>.

Yleistä lausuntopalautteesta

Lausunnonantajat pitivät esitysluonnoksen tavoitteita kannatettavina. Samalla lausunnonantajat esittivät huomioita sekä täsmennyksiä niin ehdotettuun sääntelyyn kuin sen perusteluihin vaikutusarvioineen.

Uudistuksen toimeenpanossa pidettiin tärkeänä kiinnittää huomiota niin viranomaisten kuin vanhempienkin ohjaukseen, tukeen ja etukäteistiedottamiseen. Uudistuksen vaikutuksia perhe-oikeudellisten palvelujen resursointitarpeeseen pidettiin tärkeänä seurata.

Useissa lausunnoissa tuotiin esiin esitysluonnokseen liittyvän palautteen ohella myös laajempia lapsen elatukseen liittyvän sääntelyn, perheoikeudelliseen palvelu- ja päätöksentekojärjestelmään sekä lasten ja perheiden sosiaaliturvan kehittämistarpeita. Lapsen elatuksen järjestelmän nähtiin useissa lausunnoissa kaipaavan uudelleenarviointia. Tärkeänä nähtiin lapsen edusta ja asemasta huolehtiminen heti vanhempien erosta alkaen, sekä pyrkiminen niin sanottujen sopimuksettomien tilanteiden välttämiseen. Katsottiin, että tuomioistuinten roolia elatusavun päätöksenteossa tulisi harkita huolellisesti ja tarkentaa. Erityisesti hyvinvointialueiden taholta pidettiin tarpeellisena kiinnittää huomiota siihen, että tuomioistuimet saattavat useammin määrittää elatusvelvolliselle puutteellisen elatuskyvyn vuosien ajalle, jopa lapsen täysi-ikäistymiseen saakka. Viranomaisseurannan ja -toimien vahvistaminen lapsen elatuksen asioissa nähtiin useissa lausunnoissa tarpeellisena.

Useat lausunnonantajat näkivät tarpeellisena säätää siitä, että Kansaneläkelaitos seuraisi jatkossa, elatustukilain mukaisen elatusvelvollisen ohella, elatustuen saajavanhemman taloudellista tilannetta ja tarvittaessa ilmoittaisi tilanteen muuttumisesta toimivaltaiselle hyvinvointialueelle elatusavun muuttamisen tarpeen tarkastelemiseksi.

Hyvinvointialueyhtiö Hyvil Oy näki tarpeellisena täydentää taloudellisten vaikutusten arviointia hyvinvointialueiden resursointia koskien. Oikeuskanslerinvirasto toi esiin tarpeen täydentää esityksen vaikutusarviointia kytkemällä vaikutusarviointi perusoikeuksiin ja ihmisoikeusvelvoitteisiin, ja lisäämällä esitykseen tätä koskeva oma jaksonsa.

Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota esityksen säätämisyjärjestysperusteluihin, joissa käsitellään muun muassa kansallisen sääntelyliikkumavaran käyttöä yleisen tietosuoja-asetuksen näkökulmasta. Oikeusministeriö kiinnitti lausunnossaan huomiota ehdotuksen mukaiseen henkilötietojen käsittelyyn soveltuvaan oikeusperusteeseen. Oikeusministeriö totesi, että esityksessä ei ole tunnistettu, mitä säännöksiä yleisen tietosuoja-asetuksen kansallisen liikkumavaran puitteissa ollaan ehdottamassa. Lausunnon mukaan esityksen jatkovalmistelussa on osoitettava ne henkilötietojen käsittelyä koskevat säännökset, jotka perustuisivat 6 artiklan 1 kohdan c tai e alakohtaan ja on tarkoitus antaa tietosuoja-asetuksen mahdollistaman kansallisen liikkumavaran puitteissa.

Lausunnoissa esitettyjä huomioita esityksestä

Elatustukilakiin ehdotetut muutokset

Liittyen elatustukilakiin ehdotettuun uuteen 13 a §:ään, joka koskisi elatusvelvolliselle säädettävää uutta toimintavelvollisuutta, lausuntopalautteessa katsottiin säännöksen vaikuttavuuden jäävän todennäköisesti vajavaiseksi velvoitteen laiminlyönnin sanktioinnin puuttuessa. Osa lausunnonantajista katsoi myös olevan tarpeen säätää molempiin vanhempiin kohdentuvasta yhtäläisestä toimimisvelvollisuudesta elatustukilaissa. Osassa palautteessa säännöksen sisältöön nähtiin tarvetta tehdä velvoitetta selkeyttäviä täsmennyksiä.

Apulaisoikeuskansleri piti tärkeänä kiinnittää huomiota elatusvelvollisen neuvontaan toimimisvelvollisuuslainsäädännön osalta. Apulaisoikeuskansleri totesi lausunnossaan säännöksen olevan sinänsä kannatettava, mutta näki sen vaikuttavuuden arvioinnin haastavana.

Kansaneläkelaitos painotti lausunnossaan viranomaisten välistä toimivallan jakoa todeten, että Kansaneläkelaitoksen toimivaltaan kuuluu elatustukilakiin perustuva elatustuen toimeenpano, ja että elatusvelvollisten vanhempien elatuskykyä sekä elatusavun määrää arvioidaan ja elatusapu vahvistetaan hyvinvointialueiden tai tuomioistuinten toimesta lapsen elatuksesta annetun lain nojalla.

Elatusvelvollisen taloudellista tilannetta koskevan havainnon osalta Kansaneläkelaitos korosti, että sen arvio perustuu väistämättä hyvin karkealla tasolla tehtävään tulo- ja verotustietoihin pohjaavaan havainnointiin eikä se voi ottaa tässä yhteydessä kantaa elatusavun oikeaan määrään tai elatusvelvollisen tosiasialliseen elatuskykyyn. Kansaneläkelaitos katsoi, että esitystä tulisi tarkentaa, jotta epäselvyyttä viranomaisten tehtävänjaosta ei pääsisi syntymään.

Liittyen elatustukilain 34 §:ään ehdotettuun muutokseen, jonka mukaan Kansaneläkelaitoksella olisi pykälässä säädetyin edellytyksin oikeus saada tietoja myös postilain mukaiselta yleispalvelun tarjoajalta, Tietosuojavaltuutettu katsoi, ettei esitysluonnoksessa ole käyty läpi, riittääkö pelkkä jakeluosoitetieto todennukseksi siitä, elatusvelvollinen asuu samassa osoitteessa elatuksen saajan kanssa. Oikeusministeriö totesi ehdotetun muutoksen osalta, että esityksen jatkovalmistelussa on syytä varmistua siitä, onko momenttiin ehdotettu termin "oikeus" lisääminen tarpeellista, vai riittäisikö voimassa olevan 34 §:n sanamuoto.

Elatustukilain 36 §:ää koskevissa lausunnoissa kiinnitettiin huomiota Kansaneläkelaitoksen harkintavaltaan tiedonluovutuksessa. Oikeusministeriö totesi, että ehdotettua säännöstä ei ole sidottu perustuslakivaliokunnan edellyttämällä tavalla tarpeellisuus- tai välttämättömyysedellytykseen. Oikeusministeriö katsoi, että ehdotetussa muodossaan säännös tulisi sitoa välttämättömyysedellytykseen, koska siinä ei ole pyritty luettelemaan luovutettavia tietoja tyhjentävästi. Myös Kansaneläkelaitos katsoi lausunnossaan, että koska esitetyssä 36 §:n 3 momentissa ei ole lueteltu luovutettavia tietoja tyhjentävästi, tulisi oikeus luovuttaa tietoja sitoa tältä osin välttämättömiin tietoihin. Oikeusministeriö totesi lisäksi tarpeen täsmentää säännösehdotusta siten, että säännöstasolla todettaisiin nimenomaisesti, että Kansaneläkelaitoksella on oikeus luovuttaa tietoja oma-aloitteisesti.

Hyvinvointialueiden palautteessa ehdotetun 36 §:n 3 momentin perusteluja koskien nähtiin tärkeänä, että pykälän tarkoittamia tietoja luovutettaessa Kansaneläkelaitos luovuttaisi toimivaltaiselle hyvinvointialueelle tiedon elatustuen myöntämisen perusteena olevasta elatussopimuksesta tai -tuomiosta. Lausunnoissa todettiin, että hyvinvointialueella on tieto vain siellä vahvistetuista elatussopimuksista, jolloin esimerkiksi elatustuomiot hyvinvointialueen pitäisi erikseen hankkia. Kyseisen tiedon luovuttamisen nähtiin vähentävän hyvinvointialueen selvitystyötä.

Tietosuojavaltuutettu katsoi, että kun otetaan huomioon, että maksuvapautuksen saamiseksi käytettävissä oleva tulon määrä on euromääräisesti alhainen sekä se, että lapsen elatusmaksu ei aina voi perustua puhtaasti matemaattiseen laskennan lopputulokseen, ei vaikuta perustellulta, että Kansaneläkelaitos luovuttaisi elatustukilain 36 §:n nojalla tietoja elatusvelvollisen maksuvapautuksen hakemisesta hyvinvointialueelle. Muussa lausuntopalautteessa viranomaisaloitteisten toimien mahdollistaminen myös näissä tilanteissa nähtiin tarpeellisenä, perustellen näkemystä muun muassa toteamalla, että elatustukilain tarkoittamalla elatusvelvollisella ei välttämättä ole kykyä ryhtyä oma-aloitteisiin toimiin tilanteen ratkaisemiseksi.

Useat hyvinvointialueet nostivat lausunnoissaan esiin muun muassa tarpeen täsmentää joko laissa tai ministeriön hyvinvointialueelle antamassa ohjeistuksessa sosiaalihuollon asiakkuuden vireilletulosta, asiakastietojen kirjaamisesta sekä tietojen asianosaisjulkisuudesta tilanteissa, joissa Kansaneläkelaitos ehdotetun elatustukilain 36 §:n mukaisesti ilmoittaisi hyvinvointialueelle elatustukilain mukaisen elatusvelvollisen taloudellista tilannetta koskevasta havainnostaan. Erityisesti hyvinvointialueiden palautteessa lainsäädännön toimeenpanoon liittyvä, riittävän täsmällinen ohjeistus niin Kansaneläkelaitoksessa kuin hyvinvointialueilla nähtiin tarpeellisenä. Hyvinvointialueiden taholta nähtiin myös tarpeellisenä huolehtia, että samasta tilanteesta ei tehtäisi Kansaneläkelaitoksen taholta toistuvia ilmoituksia.

Lapsen elatuksesta annettuun lakiin ehdotetut muutokset

Lausunnonantajat esittivät muutoksia elatuslakiin ehdotettuihin 8 d §:ään sekä 13 b §:ään. Ehdotettiin, että esitettyn elatuslain 8 d §:ään, jonka tarkoitus on selkiyttää hyvinvointialueiden tiedonsaantioikeutta elatuslain mukaisten tehtävien hoidossa, lisättäisiin oikeus saada tietoja myös Kansaneläkelaitokselta samalla tavoin kuin asiakastietolain 64 §:ssä säädetään. Lausunnoissa sääntelyn tarpeellisuus- ja välttämättömyysharkinta nähtiin myös tärkeänä.

Ehdotetun 13 b §:n osalta lausunnoissa nähtiin olevan tarvetta selkeyttää vastuita ja yhteistyötä vanhempien kanssa. Lisäksi kaivattiin selkeyttä selvittämisvelvollisuuteen. Erityisesti hyvinvointialueet toivat esiin pykäläehdotuksen vaikutukset hyvinvointialueiden lastenvalvojien työmäärään.

Esityksessä elatuslain 13 a §:n 2 ja 3 momentteihin ehdotettiin teknistä muutosta. Osa lausunnon antajista piti ehdotusta selkeänä. Lausuntopalautteen perusteella oli kuitenkin havaittavissa, että jo voimassa olevan pykälän sisällöstä on toisaalta melko laajaa epätietoisuutta, ja että pykälän sisältämään, sinänsä jo hyvin pitkään voimassa olleeseen, hyvinvointialueen kanneoikeuteen kaivataan tämentämistä säädöstasolla sekä ohjeistusta liittyen kanneoikeuden käyttämiseen.

Esityksessä ehdotettua 17 §:n muutosta kannatettiin. Oikeusministeriö sekä Terveys- ja hyvinvointin laitos esittivät säännöksen sisältöä ja perusteluita koskevia huomioita.

Tulotietojärjestelmästä annettuun lakiin ehdotetut muutokset

Ahvenanmaan maakuntahallitus kiinnitti lausunnossaan huomiota tulotietojärjestelmälain 5 luvun 13 §:n 1 momentin 18-kohtaan ehdotettuun muutokseen tietojen luovuttamista tulotietojärjestelmästä hyvinvointialueelle lapsen elatuksesta annetussa laissa säädettyjen tiedonsaantioikeuksien toteuttamiseksi. Maakuntahallitus katsoi, että tulotietojärjestelmälakiin tulisi ottaa vastaava sääntelyä koskien Ahvenanmaata, jotta voidaan taata Ahvenanmaan sosiaalihuoltoviranomaisen vastaava oikeus tulorekisterin tietoihin lapsen elatuksesta annetun lain mukaisten tehtävien hoidossa.